

tidsskrift.dk

1.

Rögnvald jarls Jorsalfærd.

Historisk Tidsskrift, Bind 8. række, 4 (1912)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_8rk_0004-PDF/hto_8rk_0004_97867.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=97867>

pdf genereret den : 28/5-2008

Smaastykker.

1.

Rögnvald jarls Jorsalfærd.

Af Finnur Jónsson.

Om denne berømte rejse, som Orknøjarlen Rögnvald Kale (d. 1158) foretog sig lige efter midten af det 12. årh. og som varede et par år, fortæller Jarlesagaen (Orkneyingasaga) ret udførlig. Det er en prosafortælling med indblandede vers af jarlen selv og de skjalde, der var med ham, og hvoraf en døde i Akka (Akrborg, St. Jean d'Acre). Muligheden af, at fortællingen om rejsen kunde nå til Island, hvor sagaen er skreven (herom kan ingen sagkyndig tvivle), er ganske utvivlsom, eftersom samfærsele mellem Island og Orknøerne hele tiden igennem var så levende (man huske blot på den med jarlerne besvogrede Arnor jarleskjald — for blot at nævne dette). Men i dette tilfælde kommer en særlig gunstig omstændighed i betragtning. Rögnvald vendte tilbage til Norden over land fra (Konstantinopel-)Italien og kom, gennem Danmark, til Norge. Herfra rejste han så endelig hjem til Orknøerne på et islandsk skib¹⁾. Det er en selvfølge, at undervejs har jarlen underholdt skibsmandskabet med beretninger om rejsen og dens enkeltheder, især naturligvis de morsommere episoder. Jeg tror ikke man tager meget fejl, når man antager, at det er dette skibsmandskab, der først

¹⁾ Skibets ejer var Torhall Ásgrimsson, en „ætstor“ mand, der „bode sydpå i Biskopstunge“, hedder det; utvivlsomt var denne en efterkommer af den især fra Njála bekendte hövding Ásgrim, der netop havde sønnen Torhall, juristen. De bode på gården Tunga i Biskopstunge.

har bragt fortællingen om rejsen til Island. Denne har ikke behovet at leve i traditionen her mere end godt og vel 50 år, inden den blev nedskreven, forudsat at den fra først af hører til sagaen, der jo var en af Snorres kilder. Men dette tidsrum var naturligvis langt nok til, at der kunde indsnige sig forvanskninger i begivenhedernes fremstilling. Dette kunde så meget mere ske, når der, som her, var tale om begivenheder udenfor Norden, fra en skueplads, som måtte være de allerfleste af traditionens bærere ganske ukendt. Det forstår sig af sig selv, at man ikke kunde have et nøje kendskab til middelhavs-landene og kysterne omkring det. Kun søvejen fra Norden til Konstantinopel har man i almindelighed kendt. Alle vidste, at man skulde igennem Nörvasund, Strædet ved Gibraltar, og mange kendte Engilsnes, o: Kap Malea (St. Angelo), fordi nu engang alle, der kom vestfra, skulde forbi det. Dette var ligesom to faste støttepunkter. Sardinien var måske et tredje. På vejen til det hellige land var Krít og Kípr, Creta og Cypern, kendte steder.

Når sagaerne beretter om begivenheder udenfor Norden, viser det sig, når sligt kan kontrolleres, at der kan foreligge forvirring og forvanskning, udsmykninger af forskellig art og lign. Man kan minde om Njálas fremstilling af Clontarflaget (1014), hvor visse hovedpunkter er rigtig opfattede og overleverede, medens der på den anden side findes mange urigtigheder og skævheder og fantastiske udsmykninger; men her havde traditionen jo også levet i omtr. 200 år, inden den blev nedskreven.

Jarlasögur, sagaen om Orknøerne og deres jarler, er ældre end Snorres Heimskringla; værket citeres med dette navn deri. Der foreligger intet som helst, der viser, at det ikke har foreligget Snorre i den form, vi nu har det, men det må samtidig indrømmes, at den del, som vi her skal beskæftige os med, havde Snorre ingen videre brug for. Dog giver han i sagaen om Ingi og Sigurd (kap. 17) åbenbart et kort uddrag af afsnittet om Jorsalfærden, men da uddraget er så kort, er det umuligt at drage nogen sikre slutninger

med hensyn til hvad der har foreligget Snorre. Det er heller ikke for Rögnvald jarls skyld, at han optager dette uddrag, men for Erling den skakkes skyld, og det er for hans skyld, at kampen med dromunden omtales; andre episoder nævnes slet ikke.

Jeg skal nu, efter sagaen, give en kort oversigt over rejsen (rejseruten).

Man sejlede ned langs vestkysten af Skotland og England, naturligvis, og kom forbi Humberens munding (et vers derom af skjalden Ármód). Derfra sejlede de videre og til Valland (o: Frankrigs nordkyst — rigtigt nok). Så hedder det ordret: „der fortælles intet om deres rejse, før de kom til den søborg, som hed Narbón (Nerbón)“. Og nu følger en fortælling om jarledatteren Ermengerd, som senere skal nærmere omtales. Efter at have opholdt sig nogen tid dér, sejlede de afsted og kom „vest“ (v. l. øst) forbi „þrasnes“ (flere vers) og „begav sig videre, til de kom vesterpå til Galizien“ lidt før jul. Derpå følger en temlig lang fortælling om angreb på og erobring af et kastei, hvis kommandant kaldes Guðifreyr (man mærke denne unordiske form Guði); flere vers anføres, i nogle nævnes både Ermengerd og kasteilet. Derpå sejler de forbi Spanien, hærjer i det hedenske Spanien (heri er Portugal indbefattet; efter Heimskr. er landet syd og øst for Lissabon regnet til det hedenske Spanien) og styrer mod Nörvasund (et par vers anføres, i det ene af disse tales der om sejlas ud for Spanien og den „vælske kvinde“ nævnes, men dette vers mangler hos Magnus Olafsson og findes kun i Flatøbogen). Da siges Eindride d. unge at have skilt sig ud af Rögnvalds flåde og være styret til Marseille, hvorimod Rögnvald styrede ad den sydlige vej langs Serkland (Nordafrikas kyst; her et karakteristisk vers). „Der fortælles intet om deres rejse, før de kom sydpå foran Serkland (dette er i sammenhængen en noget ubehjælpssom gentagelse) og lå i nærheden af Sardinien“, og der tilføjes ret påfaldende: „og de vidste intet af lande“ (vissu ekki til landa); men hvor kommer så Sardinien her? Så er det de møder dromunden, som de erobrer

(vidtløftig fortælling; med 3 vers, i et af dem nævnes Narbón). Så sejlede Rögnvald sydpå til Krít og derfra til Akrsborg (Akka, Akkon, St. Jean d'Acre). Efter at de har opholdt sig i det hellige land og fået udrettet hvad de skulde, — det er os her uvedkommende — sejler de bort og ad Miklagård til og kom om efteråret til et sted, der kaldes í Imbólum. Sejler så forbi Engilsnes (Kap Malea, St. Angelo) til Miklagård. (Ruten derfra: Bulgarien—Dyrrhachium—Apulien—Rom—Romavej—Danmark—Norge—Orknøerne på det islandske skib.)

Den tid, rejsen krævede, er 2 år (G. Vigfússon sætter den til årene 1151—53, P. A. Munch til 1153—55). De kom „sent af sted“ fra hjemmet; dette kan dog være sket i slutningen af august eller først i september, behøver ikke at have været senere. I Narbón er de „meget længe“; til Galizien kom de „om vinteren för jul“ — i juletiden står kampen med „kastellet“, derefter var de kun en „kort stund“ i Galizien — vi er nu inde i 1152. Hvorlænge de var om at komme til Akka, siges ikke, men dér kom de en fredag (Torbjørn svartes vers). Der var de nogen tid. I Jordan badede de og over den svømmede de d. 10. august (St. Laurentii dag; nævnet i Rögnvalds vers). „Om høsten“ kom de til „Imbolum“ og i Miklagård opholdt de sig „nogentid om vinteren“, og „om vinteren“ drog „de fra Miklagård“ (rimeligvis efter jul, og først den følgende sommer kom Rögnvald til Norge, 1153). Disse tidsforhold er i det hele naturlige og forståelige.

Men der er iøvrigt meget at bemærke. Først og fremmest må det bestemmes, hvad Narbón er. Efter sagaens fremstilling har man tidligere villet søge byen på Frankrigs nordkyst, og der er heller ingen tvivl om, at sagaens forfatter har ment, at den lå der etsteds. Men man har forgæves søgt den dér og forgæves formodet, at det måtte være den eller den by. Navnet er sikkert overleveret. Der kan ikke være nogen tvivl om, hvis man vil gå rationelt til værks, at der i virkeligheden menes Narbonne, den bekendte by i det

gamle Gallia Narbonensis. Byen ligger en mil fra havet; men adgangen til den er meget let.

Men, hvis så er, er der jo en stærk forvirring tilstede, ti Rögnvald må selvfølgelig først være kommen til Galizien og så — efter omsejlingen af den pyrenæiske halvø — til Narbonne. Forudsat at Narbonneopholdet er historisk (herom senere), har traditionen forvekslet eller forvansket begivenhedernes rækkefølge. I så tilfælde vilde grunden ligge ligefrem i solens lys; så håndgribelig er den. Sagen er den, at hvad man på Island i regelen forstod ved „Valland“ var nord- og vestkysten af Gallien—Frankrig; det hedder for så vidt rigtigt nok i *Ser. hist. Isl.* XII s. 652—53: „Hoc nomine generali occidentalis hodiernæ Gallofranciæ pars, præcipue hodierna regio, Normandie nominata, ut quæ veteribus Normanni[s] maxime nota esset, verum regiones quoque hodiernæ, Bretagne et Poitou dictæ, indicari solebant“. Men det var naturligvis en selvfølge, at de Nordboer, der kom til sydkysten af Frankrig og som vidste, at det var det samme land, de kaldte det ved samme navn: Valland.

Det er således, efter min mening, ganske klart, at Islænderne i den mundtlige tradition opfattede den oprindelige fortællings „Valland“ efter deres begreber som Nordfrankrig — og derfor måtte begivenhedernes rækkefølge forandres, først måtte Narbonne-episoden komme og Galizie-opholdet følge derefter. Dette kunde så meget lettere ske, som Narbonne ellers var Nordboerne en ukendt by. Den nævnes aldrig i litteraturen — undt. éngang og først i beretningen om den norske prinsesse Kristin, Hakon d. gamles datters rejse igennem Frankrig til Spanien i året 1257. At denne fortælling i Hakons saga, først nedskreven omkr. 1265 og endnu senere litterært kendt på Island, skulde have påvirket fremstillingen i jarlesagaen, betragter jeg som udelukket. Denne „flytning“ og opfattelse måtte naturligvis igen have indflydelse på den øvrige fremstilling, navnlig på den rækkefølge af jarlens vers, som sagaen optog.

I forbindelse hermed vil jeg straks nævne én anden besynderlighed i fremstillingen af ruten. På vejen fra det

hellige land siges jarlen at være sejlet forbi „Engilsnes“ (se foran). Et blik på kortet viser, hvor urimeligt dette er og må være. Fra Akka måtte sejlasen fornuftigvis gå op til Lilleasiens sydkyst og så opad langs dens vestkyst til Dardanellerne. Hvad i alverden skulde de så langt mod vest, at de kom forbi Kap Malea? Sligt er utænkeligt. Men atter her er forklaringen utvivlsom. Alle som kom vestfra og skulde til Miklagård måtte forbi dette forbjerg, og det var velkendt fra de mange fortællinger om rejserne derhen.

Hertil kommer så, at det også var kendt fra fortællingen om Sigurd Jorsalfar; han kom ganske vist også fra det hellige land, men anløb Cypern og siges udtrykkelig at have sejlet til Grækenland og ligget nogen tid ved Engilsnes. Han må have haft en særlig grund til at vælge denne ellers meningsløse rute. Men netop herfra er navnet vist kommet ind i fortællingen om Rögnvalds færd, der jo i så meget lignede Sigurds¹⁾. I Jarlesagaen nævnes ikke Grækenland — sikkert af de bedste grunde.

Så er der et andet punkt.

Jeg forudsætter foreløbig, at Rögnvald og alle de andre har sejlet uafbrudt gennem kanalen (La Manche) og så styret lige mod Spaniens nordvestkyst, Galizien. Her har de opholdt sig noget; det trængte de til efter den forholdsvis lange rejse. De trængte til levnedsmidler. Ellers er intet nævneværdigt sket her.

Jeg skal her kort minde om den ordlighed, man har fundet mellem beskrivelsen i Sigurd Jorsalfars saga og Jarlesagaen; begge steder tales der om at befolkningen skulde „setja þeim torg til matkaupa . . ., þvíat landit var skarpt ok ilt matland“. Om et kastel er der også tale i Sigurds saga, men dog på en meget forskellig måde. Dette har Snorre ikke fra Jarlesagaen, ti det samme findes i Morkinskinna, tilhører altså den ældste form af Sigurd Jorsalfars saga. Det er sikkert, at den er ældre end Jarlesagaen, og at det er derfra, at beskrivelsen af Galizien er hæntet. Vi har

¹⁾ Jfr. også sagaens egen bemærkning s. 178: „sem þeir vissu at gørt hafði Sigurðr jórsalafari“.

her, efter min mening atter et eksempel på, at Sigurds saga har været kendt (og indirekte (?) benyttet) af Jarlesagaens forfatter, eller at udtrykkene har foresvævet ham (jfr. den ovf. i anm. anførte sætning). Når det senere i sagaen hedder, at jarlen (ganske vist „efter dette“, o: kastel-historien) opholdt sig kun en kort tid i Galizien, træder den historiske sandhed vistnok her frem, men må gælde for hele opholdet i Galizien. Herfra gik så sejlasen ned langs halvøen og til Nörvasund.

Efter sagaen skulde Eindride d. unge nu være sejlet — op langs halvøens østkyst — til Marseille, medens Rögnvald fortsatte lige mod øst langs Afrikas nordkyst. Og så skulde han have fortsat gennem Middelhavet til Kreta. Men Sardinien skimtes dog — mellem og tildels i linjerne (jfr. ovf.). Apriori må det være højst påfaldende at se Rögnvald hvile en del af vinteren (til lidt over jul) i Galizien, for så at rejse uafbrudt hele vejen — til det hellige land. Hviletiden kommer for tidlig, synes man. Ti Narbonne-opholdet (o: för Galizie-opholdet) kan vi jo ikke tage i betragtning. Sagen er her, efter min mening, utvivlsomt den, at fra Nörvasund er de alle sejlede op langs Spaniens østkyst, for netop i Sydfrankrig at holde den egenlige hvile undervejs; men her skilles høvdingerne, Eindride går (på grund af sin misstemning mod jarlen) til Marseille, Rögnvald til det noget vestligere beliggende — Narbonne. Hertil passer udmærket et udtryk i et af Rögnvalds vers: Landi víkr norðr at einu' landet (kysten) viger, o: bøjer sig (gør en drejning) mod nord'; dette passer fortræffelig netop på Spaniens form; men udtrykket kan dog fornuftigvis kun være fremkommet ved en bestemt iagttagelse og denne ved en sejlás, der gik i samme retning. Jeg ser heri et bevis for, at Rögnvald er sejlet op langs kysten, mod nord. Når nu hertil kommer, at det er ulige lettere at forklare Sardinien's nævnelse, når Rögnvald forudsættes at komme nordvest fra (o: fra Sydfrankrigs kyst) end om han var sejlet langs Nordafrika, forekommer det mig, at alt, både indre sandsynlighed og ydre grunde forener sig om at gøre det

sandsynligt, at Rögnvald virkelig har taget vejen op til Sydfrankrig. Og det er ikke vanskeligt at forstå det, selv om det synes at ligge noget langt af led. Nu, efter at have passeret Gibraltarstrædet, trængte de netop til en længere hvile i et fredeligt, civiliseret land. For dem måtte Afrikas nordkyst i så henseende være afskrækkende; dér bode jo kun hedninger, dér kunde de ingen fred, intet „gæstevenskab“ vente, og der havde de intet mandskab at hamle op imod landets talløse mængde med; den gamle forsigtighedsregel bød, at en hær ikke skulde sætte sig fast i et fremmed land for at kæmpe med indbyggerne, eftersom den fremmede hær ikke kunde skaffe sig mere mandskab, medens hullerne i indbyggernes hær stadig kunde fyldes; den fremmede hær måtte tilsidst bukke under.

Det er sådanne eller lignende betragtninger, der har bevæget Rögnvald til at gøre denne afstikker op til Narbonne, for der at tilbringe vinterens værste tid og hvile.

Når han er kommen dér, er det naturligvis vanskeligt at sige. Beregnet efter den hurtigste sejlas, man kender, mellem Norge og Island vilde der ikke behøves mere end c. 30 dage om turen fra Orknøerne til Narbonne og mere end den dobbelte tid, c. 2 måneder behøver vist under ingen omstændigheder at forudsættes. Til rejsen kunde således september og oktober være medgået.

Hertil passer fortrinlig sagaens angivelse af Rögnvalds belejring af det i sagaen omtalte kastel, der ganske vist henføres til Galizie-opholdet på grund af den førømtalte omkastning af begivenhedernes rækkefølge. At dette er urigtigt, viser de vers (deres ægthed forudsat), der nævner kastelet og Ermengerd på éngang. Hvor dette kastel er at søge, er det nu umuligt at bestemme. Der fortælles meget omstændeligt om belejringen, og der er sikkert noget overdrevent i skildringen deraf; men navnet på kastelets kommandant, Guðifreyr, borger, mener jeg man kan sige, for, at noget har der været om det; hvor skulde dette ikke-nordiske navn være kommet fra? Det er så ægte vælsk i klangen med sit Guði.

På grund af sagaens og versenes bestemte udtryk er der ingen grund til at mistænke tidsangivelsen for kastelets belejring. Den er knyttet til julen; det hedder i et vers: „Jeg husker den jul hos Sölmund (i Norge), nu gør jeg en anden jul, lige så munter som dengang, angreb på kastelet“. I et andet vers (anført lige efter det første) antydes en tidsafstand imellem opholdet hos den „vælske viv“ („i høst“) og angrebet. Heraf kunde man antage, at Narbonneopholdet faldt i november (og første halvdel af december).

Og derefter sejler de videre.

Så kommer de til Sardinien og derefter falder erobringen af dromunden; en tidsangivelse herfor antydes ikke. Så kom de til Kreta og lå der i stærk storm. Den eneste tidsangivelse er den ovenanførte, 10. august for badningen i Jordan.

Hele ruten bliver særdeles vel forståelig, og den her givne fremstilling støtter sig til antydninger i sagaens prosa og frem for alt — dens vers.

I beskrivelsen af Jorsalfærden findes i sagaen ialt 27 vers, 17 af jarlen selv og 10 af hans 4 skjalde (Årmod, Odde, Sigmund og Torbjørn svarte, der døde i Akka). Det 1. vers, af Årmod, er digtet under sejlasen forbi Humberens munding, 4 vers siges at være digtede i Narbonne (2 af jarlen, 1 af Årmod, 1 af Odde), 4 under belejringen af kastelet (3 af jarlen, 1 af Sigmund), 5 under sejlasen fra Galizien til og forbi Nörvasund (4 af jarlen, 1 af Årmod), 3 under kampen med dromunden (alle af jarlen), 1 under opholdet ved Kreta (af Årmod), 3 ved og efter ankomsten til Akka (1 af Torbjørn og 2 af Odde), 4 ved Jordan (3 af jarlen, deraf 2 halve, 1 halvt af Sigmund) og endelig 2 på vejen til Miklagård (bægge af jarlen).

Af disse vers interesserer os her særlig de vers, der handler om eller indeholder hentydninger til opholdet i Narbonne. I almindelighed skal jeg med hensyn til disse vers bemærke, at de overhovedet intet som helst hverken m. h. t. form (metrik) eller sprog indeholder, der kunde vise, at de er yngre end c. 1150. Et af Rögnvalds vers (det sidste), er digtet i runhent, hvilket ikke er mærkeligt at træffe hos en

skjald, der — sammen med en anden — har forfattet en Hátalykill. To vers af Årmod (om Torbjørns død) er affattede i kviðuhátt, hvilket passer udmærket til tiden, 1 i runhent. Alle de øvrige vers er i drotkvædet. Af sprogformer er, hvad man kunde vente, næsten intet, der har nogen betydning. Derimod har man ret til at påpege den friske aktualitetens kraft og liv, der råder overalt. Intet som helst kan i og for sig bevirke en mistænkeliggørelse af versenes ægthed. Hvis der er grund til en sådan, må den søges ad andre veje.

Men, under forudsætning af, at Narbonne-opholdet er historisk og versene ægte, er der kommet en forvirring ind i deres rækkefølge, simpelthen fordi prosaen ombytter rækkefølgen af begivenhederne. Jeg skal i korthed gennemgå versene.

Den 1. gruppe (på 4 vers) handler alle om Ermengerd; de ånder beundring for hendes skønhed (statelige vækst og silkegule hår); Rögnvald udtaler, at hun vil at de skal „ride over Rans hjem til Jordan“; selv siger han, at de til høsten vil igen komme til Narbón. Her står i l. 7. rístim; jeg er tilbøjelig til at tro, at der skal stå rístim, hvorved indholdet af sidste halvdel bliver en gengivelse af Ermengerds ønske; og selv om man intet retter, tror jeg at det er meningen. Årmod priser sig lykkelig, om han fik lov til at sove hos hende en nat, Odde udtaler resigneret, at de næppe er hende værd. Årmod siger udtrykkelig, at de aldrig mere vil få hende at se, hvoraf man ser, at der næppe for alvor har været tale om at besøge Narbonne på tilbagevejen; dette vejer tungt. Og Odde ønsker hende alt godt, åbenbart et farvel. Disse 2 vers er vel digtede ved eller lige før bortrejsen. I den 2. gruppe (også 4 vers) mindes jarlen det glade ophold hos Ermengerd, hendes vinskænkning og skønhed; nu er de derimod ifærd med at angribe kastelet; det 2. vers er ovenfor gengivet. Det 3. ligner det første, „jeg var tilfreds med at samtale med den skønne kvinde; den vælske kvinde var mig huld“ (gæfr vark vølsku vífi); her er ikke tale om erotik. Sigmund mindes en kvinde i hjemmet.

Den næste gruppe, på 5 vers, er en blanding af ikke sammenhørende vers. Det 1. og 4. vers må udskilles. I det første omtaler jarlen sin kamp i Spanien og erklærer, at han af den grund havde fortjent at få Ermengerd — en spøgefuld bemærkning. Det andet beskriver jarlens rejse under en stærk storm fra Narbonne øst „for Spanien“; at dette udtryk kunde bruges hidrører fra, at „øströn vind“ som det udtrykkelig hedder, i verset, har ført dem ud af kurs henimod Spaniens kyst. Når der også her i verset står: (vindr rekr) at sundi, betyder de to sidste ord kun „over havet (bølgerne)“; men det er let at forstå, at man har troet, at sund her sigtede til Nörvasund. Gruppens 2. vers er tvivlsomt; også deri hentydes der til stærk storm¹⁾, og til en kvinde, hvem jarlen „da han drog nordfra“ lovede det og det; der kunde her sigtes til en kvinde i jarlens hjem; verset vilde da vist høre til sejlasen ad Nörvasund til, ligesom det følgende (af Odde), der ligefrem nævner dette sund. Men verset er dog digtet efter at de havde passeret strædet — hvor længe efter er det umuligt at afgøre. Det sidste vers er tydelig digtet på vejen opad langs Spanien(s drejning, jfr. ovf.); ingen hentydning til „kvinden“ eller til Narbonne. Af denne gruppes vers er således det sidste og rimeligvis det andet digtet før ankomsten til Narbonne, Oddes vers (længe?) efter; de 2 andre (det ene ialfald) på sejlasen derfra.

Af den næste gruppes 3 vers — om dromundkampen — omtaler det 1. Erlings angreb og mandefald blandt Blåmændene; det 2. udtaler, at efterretningen om kampen vil nå nordpå til Narbón, det 3. handler om Audun den røde, der først trængte op på dromunden. I denne gruppe findes der således allerede et minimum af hentydninger til „kvinden i Narbonne“. Og i resten af versene er hun, så vidt ses kan, helt forsvunden, ti når jarlen i verset om Jordans-svømningen siger: „dette vil kvinden mindes“, er det utvivlsomt en almindelig bemærkning uden nogen hentydning til en særlig kvinde. Jeg skal dog ikke undlade at omtale

¹⁾ Her står også at sundi, hvilket jo er tvetydigt.

Årmod's vers om hans vagt i det onde vejr ved Kreta; han siger: „jeg skeler hen over min skulder til Kreta, medens den blødagtige kujon sover hos den hud-bløde kvinde“; heri kunde man være fristet til at se en hentydning til Ermengerd og hendes mand (hvilket jo vilde have sin store betydning), men man tør vist ikke heri se andet end en almindelig hentydning (værd at lægge mærke til er dog slægtskabet mellem dette udtryk og Årmod's vers om Ermengerd).

I intet af Rögnvalds vers er der erotiske hentydninger eller nogensomhelst antydning af, hvad prosaen meddeler, at der skulde have været tale om en giftermålsforbindelse mellem ham og Ermengerd. Det eneste, de indeholder og som kunde opfattes som udtryk for elskov er følgende: „Jeg var vel tilfreds i høst, da kvinden vænnede sig til min tale (betyder kun: „da vi talte med hinanden“); nu mætter jeg gjerne ørnen, ti jeg under vel den ætgode kvinde“; men dette udtryk behøver aldeles ikke at tyde på andet end at jarlen var stærkt betaget af Ermengerds skønhed; mindst af alt tyder det på nogen gensidighed. Ti udtrykket i samme vers: gæfr vark vølsku vífi („hun var mig huld“ er den nærmest liggende gengivelse) betyder kun, at hun var venlig mod ham.

Dette med giftermålsprojektet er den mundtlige fortællings — måske oprindelig spøgefulde — påfund.

Dette støttes ikke — endsige bevises — ved versene, men det kan måske forklares som opstået ved de nævnte udtryk i dette ene vers (en gal fortolkning). Og det modbevises af Årmod's vers, i følge hvilket det ikke var jarlens tanke, at vende tilbage til Narbonne. Og vi ser også af versene, hvorledes Ermengerd efterhånden, naturligt nok, ganske glider ud af hans tanker. Derfor er der heller ikke mere tale om hende f. eks. ved afrejsen fra Miklagård.

Som det ses, er i virkeligheden det hele overmåde simpelt. Prosaen, rettet efter versene, og disse giver en ganske naturlig fremstilling. Narbonne-opholdet var kun en mindeværdig episode med liflig vin og skønne kvinder. Intet mere.

Hvad siger nu historien os om den Narbonske prinsesse eller hvad hun nu var for en, herde som bærer det fuldt

tonende navn Ermengerd (der i rent nordisk vilde lyde så hjemligt „Jörmungerdr“)?

Det er prof. H. Gerings fortjeneste, i den sidste tid at have fremdraget de herhenhørende historiske forhold i en lille afhandling i Zeits. f. deut. Phil. XLIII s. 428 f. Han fremdrager her, efter at have omtalt sagaens fremstilling, at der i Narbonne har levet en greve Aymeri de Narbonne (død 1134), der var gift med Ermengarde og som havde en datter af samme navn, og udtaler, uden tvivl med rette, at det er denne, der måtte være ment. Der oplyses, at hun blev 1142 gift med en spansk greve og 3 år senere, 1145, med Bernard d'Anduze; altså: til den tid, da Rögnvald jarl siges at have været der, var hun „über die erste jugendblüte längst hinaus und nicht mehr zu haben“. Gering slutter, at hele episoden er en tildigtning, en interpolation, der beror på kendskabet til en chanson de geste: Aymeri de Narbonne, digtet mellem 1205 og 1225 og som skulde handle om personer i Karl d. stores tid. En videre følge måtte så være den, at også de vers, der står i forbindelse med episoden, måtte være uægte. Her forekommer det mig, at Gering har draget overilede slutninger.

For det første er det overmåde lidet sandsynligt, at en så sent affattet chanson skulde være kommen til Island og dér have affødt en interpolation i en saga. Og dernæst: hvad skulde der tænkes at være grunden til, at denne blev til og netop indsat i Jarlesagaen?

Dette skulde dog helst søges forklaret ved et eller andet, ikke mindre fordi det hele er så usandsynligt som muligt. Jeg er ialfald ude af stand til at forklare mig det uden et eller andet tilknytningspunkt. Et rent ud sagt forbløffende sammentræf måtte det kaldes, at der virkelig i Narbonne fandtes en dame af navnet Ermengerd (-garde) så be-
lejligen samtidig med Rögnvald. Har den islandske interpolator kunnet vide det, eller hvorledes?

At Ermengarde „ikke mere var at have“ — det er vist rigtigt nok; dog vides der intet sikkert om, hvorvidt hendes anden mand endnu levede 1151. Men der er, som

ovf. påvist, i versene heller ikke et ord om, at Rögnvald vilde eller skulde „have hende“. Det er en senere traditions udsmykning eller behøver ikke at være andet, og er som sådant forståeligt nok (jfr. ovf.). Med versenes ægthed har dette intet at skaffe, ti dér siges intet sådant. At Rögnvald i sin daværende alder, vistnok op imod de 50 (det vides ikke, når han er født, men det antages højst sandsynligt, at han er født noget efter århundredets begyndelse), kunde blive betaget af en dames skønhed, det behøver vist ingen nærmere omtale. At der intet er ivejen for det, kan vi dog vel sagtens være enige om. Man har för og senere set „så galt“, ja hvad der var galere. At Ermengarde var langt udover den første ungdomsblomstring — det er nu som man tager det. I hvert fald er det givet, at hun endnu må have været i en så blomstrende tilstand som ønskeligt — forudsat at hun ikke har været tidligt ødelagt af sygdom eller andet, men derom forlyder der intet. Tværtimod. Historien viser os hende længe efter som den egenlige styrende, med et livligt hof (trubadurhof) omkring sig. Jfr. det af Gering anførte store værk om Languedocs historie (Cl. Devic et J. Vaissete, *Histoire générale de Languedoc*; bind III og VI). Hendes fader Aimery d. 2. herskede i Narbonne 1105 (eller 1106) til 1134 (da døde han); han var søn af Aimery d. 1. (1080—1105 eller 1106). Efter alt at dømme er Ermengarde født c. 1120, næppe för, da hun 1. gang bliver gift 1142 (hendes styrelse begyndte 1143; i mellemtiden, 1134—43, havde Alfonse Jourdain regeret), og hun herskede lige til sin død 1192, da hendes nevø, Pierre de Lara, blev Narbonnes styrer. Altså behøver Ermengerd ikke at have været ældre og har sikkert ikke været ældre end c. 32 år, da Rögnvald besøgte hende, utvivlsomt en alder, i hvilken hun sandelig kunde gøre indtryk — forudsat at hun har været i besiddelse af de legemlige fortrin, som hun berømmes for. For så vidt er der sikkert intet i vejen.

Jeg ser altså på sagen og sammenhængen ganske anderledes end Gering. Jeg finder i denne omstændighed, at der virkelig i Narbonne ved 1151—52 herskede en grev-

inde ved navn Ermengarde, der i nordisk måtte blive til Ermengerd (at Ermen- ikke blev til Jormun- er forståeligt nok), et smukt bevis netop for versenes ægthed og traditionens relative rigtighed. Men vi ser, at der i den mundtlige fortælling er indløbet forvanskninger og ombytning af begivenheder m. h. t. rækkefølgen. Jeg forstår slet ikke, hvorledes Gering kan sige, at det er „völlig unmöglich“, at antage dette; „når Rögnvald, hedder det, lærte sin skønne veninde først at kende i Languedoc, kan han ikke allerede have digtet om hende ved Galiziens klippekyst“. Nej, naturligvis! men det er netop heri, at sagaens — ikke versenes, ti de omtaler slet ikke „Galiziens klippekyst“ i forbindelse med den skønne — forvanskning består, så det er jo intet bevis.

Bortset fra denne ombytning af begivenhederne og den deraf følgende forvirring i prosaen, samt den opfattelse af forholdet, som denne giver, men som versene intet siger om, ja delvis modsiger (Årmod), er der efter min mening intet uhistorisk i fremstillingen. Kun er navnet Germanus (Geirbjørn i Flatøbogen), navnet på Ermengerds fader, — der jo ikke kan hidrøre fra chanson'en, da det ikke findes dér — et påfund eller simpelthen en forvanskning af Aimery. Det er ikke helt uden betydning, at denne — rigtig — kaldes jarl og ikke f. eks. konge.
